

FINAL REPORT - KIEM hbo Project

Circular Economy in Hospitality

*Building a networked learning community committed
to develop further knowledge on the application
of Circular Economy in the Hospitality Industry*

*Hotel Management School
NHL Stenden University of Applied Sciences
Professorship Sustainability in Hospitality and Tourism*

INDEX

Introduction	p. 3
1. General Data	p. 4
2. Project Outcomes	p. 5
3. Project Implementation	p. 6
3.1 Project Objectives	
3.2 Partner contribution	
3.3 Connection with Practice and Education	
4 Appendices	p.8
4.1 List involved industry partners, stakeholders, facilitators, and experts	p.8
4.2 Focus Group I - <i>Circular Plastic in Hospitality</i>	p.11
4.3 Focus Group II - <i>Coffee Ground & Orange Peels Upcycling</i>	p.13
4.4 Focus Group III - <i>Grey Water Reuse & Water Consumption Reduction</i> ...	p.15
4.5 Focus Group IV - <i>A novel Circular Storytelling for Friesland</i>	p.17
4.6 Final Event “ <i>Circular Café</i> ” to present the project outcomes.....	p. 19
4.7 Spin-off outcomes and future project lines:	p. 21
4.7.1 SIA RAAK MKB Project Proposal for a Plastic-free Hospitality	
4.7.2 <i>Trias Aqua</i> Factsheet for Small Hospitality Firms	
4.7.3 Spin-off Pilot Project with Tourism Friesland Alliance (TAF): <i>Closing the loop for Coffee Ground & Orange Peels upcycling</i>	
4.8 Solutions designed by the <i>Future Proof Hospitality Minor</i> students.....	p. 26
4.9 Solution designed by the <i>Event Management Course</i> students.....	p. 30
4.10 Master Thesis on Circular Economy in Hospitality.....	p. 31

INTRODUCTION

The project “Circular Economy in Hospitality” draws on the idea that Circular Economy is a novel disruptive paradigm redefining sustainability in the hospitality industry. In doing so the project acknowledges the urgency to both explore the implications of the Circular Economy in the hospitality sector and provide hoteliers and restaurateurs with proper knowledge and knowhow about the transition towards Circularity. The project took place in Friesland, a paradigmatic Province of the Netherlands for its being deeply committed to the transition to Circular Economy and characterised by a vital hospitality sector made of small hospitality firms. Hence, in November 2019, a core group of Friesland hospitality entrepreneurs and the Professorship of Sustainability in Hospitality and Tourism at NHL Stenden University of Applied Sciences submitted a KIEM HBO Project Proposal ‘Circular Economy in Hospitality’ that was honored. Activities started in April 2020 and formally ended in July 2021. Despite challenges of the COVID-19 outbreak, the project was able to establish a vibrant learning community made of hospitality entrepreneurs, students, and experts; to identify four core themes of interest with regards to Circular Economy in Hospitality; to successfully organize four online Focus Groups - one per core theme - reaching out to a total of 68 interested stakeholders, out of which 30 hospitality entrepreneurs. Moreover, the project was able to offer a placement to one student as Junior Project Assistant as well as involving Bachelor students and Master students.

1. GENERAL DATA

Project Details	
Project Title	Circular Economy in Hospitality: Building a networked learning community committed to develop further knowledge on the application of Circular Economy in the Hospitality Industry
Dossier Number	KIEM.VRIJ.04.163
University	Professorship of Sustainability in Hospitality and Tourism - Hotel Management School, NHL Stenden University of Applied Sciences
Project duration	7 April 2020 - 7 July 2021 (3 months of extension due to COVID-19)
Project Leader	
Name	Dr. Lucia Tomassini (her)
Email address	lucia.tomassini@nhlstenden.com
Telephone number	06 30 849584

2. PROJECT OUTCOMES

The project “Circular Economy in Hospitality” has been successful and fruitful at several levels. It conveyed a variety of outcomes and outputs ranging from the number of entrepreneurs, stakeholders, and experts reached-out through the project; the forming of a learning community - self-appointed as “*De Friese Dooperlers*”; the knowledge built via 4 Focus Groups on the 4 key themes identified during the project; to the spin-off pilot projects and project proposals to follow up with such themes, and the students involved in the project.

All the different outcomes and outputs are summarized in the following Table and further detailed in Appendices.

Project Outcomes		
Initial Industry Partners	4	
Involved new hospitality entrepreneurs, supply chain	68 30 entrepreneurs, 12 facilitators, 11 experts,	<i>Appendix 4.1</i>

stakeholders, facilitators, and experts	15 supply chain stakeholders	
Key themes identified during the KIEM hbo Project	<u>Theme 1</u> - Circular Plastic in Hospitality	
	<u>Theme 2</u> - Coffee Ground & Orange Peels Upcycling	
	<u>Theme 3</u> - Grey Water Reuse & Water Consumption Reduction	
	<u>Theme 4</u> - A novel storytelling for Friesland	
Project outputs	<u>Focus Group Theme 1</u> - Circular Plastic in Hospitality	Appendix 4.2
	<u>Focus Group Theme 2</u> - Coffee Ground & Orange Peels Upcycling	Appendix 4.3
	<u>Focus Group Theme 3</u> - Grey Water Reuse & Water Consumption Reduction	Appendix 4.4
	<u>Focus Group Theme 4</u> - A novel storytelling for Friesland	Appendix 4.5
	<u>Final Event</u> - Circular Café to present the Project Outcomes	Appendix 4.6
	<u>Networking and Communication</u> (Newsletters and social media)	
Spin-off Pilot Project & Project Proposals	SIA RAAK MKB Project proposal submitted in April 2021 as spin-off of <i>Theme 1</i> - Circular Plastic	Appendix 4.7.1
	<i>Trias Aqua</i> Factsheet as spin-off of <i>Theme 3</i> - Grey Water reuse & Water Consumption Reduction	Appendix 4.7.2
	Pilot-project in collaboration with Tourism Alliance Friesland (TAF) as spin-off of <i>Theme 2</i> - Coffee Ground & Orange Peels Upcycling	Appendix 4.7.3
Students involved in the Project	34 Bachelor students of the Future Proof Hospitality Minor (M2 and M3 2020/2021) – NHL Stenden Hotel Management School under the supervision of Dr Lucia Tomassini	Appendix 4.8
	4 Bachelor students of the Event Management Course - NHL Stenden School of Leisure & Tourism, under the supervision of Lecturer Amber Herrewijn	Appendix 4.9
	1 Student Placement as Junior Project Assistant (4 th year student) under Project Leader Supervision	

	1 Student Master Thesis under the supervision of Prof. Elena Cavagnaro, Professorship of Sustainability in Hospitality and Tourism	<i>Appendix 4.10</i>

3. PROJECT IMPLEMENTATION

Despite the COVID-19 outbreak and the challenges faced by the hospitality industry, the project was successful in establishing a vibrant and committed learning community interested in building more knowledge on Circular Economy while exploring possible future scenarios for the Hospitality Industry. All the project activities and meetings took place online via Microsoft Teams and ZOOM from April 2020 till July 2021.

3.1 Project Objectives

The project met the initial aim of establishing a networked learning community willing to explore strengths and potentialities of innovative practices of circular economy in hospitality facilities. Moreover, the project activities and outcomes successfully met the project initial objectives of:

- Understanding that a learning environment made of a wide spectrum of hospitality facilities, experts, and stakeholders leads to a successfully open exchange of information on how to implement Circular Economy in hospitality.
- Investigating and identifying 4 cutting-edge circularity issues connecting a relevant number of actors of the hospitality industry.
- Understanding how to keep alive, proactive, and committed a learning community by looking at follow-up opportunities of other projects, pilot action plans, and funding.

3.2 Partners contribution

All the initial project partners - 4 industry partners and the no-profit organization Circulair Friesland - complied with their expected contribution, going much beyond that by attending meetings, events, exchanging documents and information, making themselves available for students, and proactively engaging with the project's aim and objectives as well as networking by reaching out to other stakeholders and entrepreneurs.

3.3 Project connection with practice and education

Through a set of preliminary meetings with the core group of entrepreneurs supporting the project together with Circulair Friesland organization, 4 core themes have been identified. Each theme was at the center of a dedicated Focus Group in which researchers, experts, stakeholders, and entrepreneurs were confronting on desires, constraints, possibilities, and best practices. Such Focus Groups conveyed practical knowledge, networking, and knowhow to all the Focus Group participants and to all entrepreneurs and stakeholders connected to this KIEM hbo project. The workshop outcomes were graphically summarized (see Appendixes VVV). These graphic minutes have been and will be shared with a wider audience, for example via Circular Friesland. Moreover, the workshops resulted in spin-off project proposal and pilot actions as follow up and further steps.

The core themes together with the entrepreneurs' specific questions and problems became design-challenges for 3rd year students of the Minor *Future Proof Hospitality* both in Module 2 and Module 3 of the Academic Year 2020-2021 and for a group of 3rd year students of the *Course Event Management*. Moreover, a student of the Master *International Hospitality and Service Management* did her Master Thesis on the topic of such KIEM hbo project and a student of NHL Stenden *International Business* did his 10 months placement in this Project with the role of Junior Project Assistant.

4. Appendices

4.1 List of involved industry partners, stakeholders, facilitators, and experts

NEW ENTREPRENEURS (30)

Dreamlan	Nature camping ground	Minke Schouten en Robert de Wit
Hotel-Restaurant Tjongervallei	Hotel Restaurant	Frans Heesen
Booking Dokkum (B&B)	B&B	Joanneke Dijkstra
Weidumerhout Hotel	Hotel	Eddy de Boer
EetCafe de Lutine	EetCafe	Roland Bakker
Om de Dobben Restaurant	Restaurant	Regina
Oranje Hotel Leeuwarden	Hotel	Sjoukie Witcop
Yacht Charter Sneek	Rental Boats	unknown
Het Kleine Paradijs	Nature camping ground	unknown
Pean	Sailing School/ Group accomdation	Natasja
Pol Boten	Boat Rental	Jappie van der Pol
Veldman Yachtcharters	Boat Rental	Richard Veldman
Gouden Plakje	Water recreation	Sybren Renema
de Weyde Blick	Group accomodation	Jaap
De Waldsang	Group accomodation	Jan Willem Russchen
Camping It Wiid	Camping	Annelie Bleckman
Vakantieboerderij it flinkeboskje	Group accomodation	Arjan & Rixt Siersma
Hotel Restaurant Lunia	Hotel / Restaurant	Inge Olinga
ONS Harlingen	Restauarant	Wietske Boonstra
Om De Dobben	Restauarant	Regina Pietersma
Zuiver	Restaurant	Ronald Bakker
Stortemelk	Camping Ground	Jan van der Veen
Mauritius Kerk	Bed & Breakfast	Bonnie van der Velde
Afúk	Frisian Language & Culture	Fokke Jagersma
Sunwheels E choppers	E- Choppers	Tonique Hollander
Friese Wadden (Vakantiepark)	Vaction park	Marion Wolff
Paddy ORyan	Leeuwarden	Baukje de Vries
Vacantiepark Klein Vaarwater	Vacantiepark	Hans van Houten
Stichting Rekreatiebelangen	Recreatie Park	Jeltsje Osinga-Groenhuis
Stichting Bestemming Noardwest	Tourism Platform	Froukje de Jong-Krap

FACILITATORS (12)

Toerisme Cooperatie Friesland	organisation	Nicole Offerein
Toerisme Cooperatie Friesland	organisation	Loura van Duren
Plasticvrije Wadden	A group of parties involved with the plastic free wadden area	Rijkswaterstaat: Francis Smeltekop
Toerisme Alliantie Friesland (TAF)	Group of businesses in the hospitality sector	Marjan Soepboer
Froukje Anne Circular Hotels in Amsterdam	Hoteliere working on circularity coordinated by the Municipality	Froukje Anne (Amsterdam Municipality)
Friese Milieu Federatie (FMF) Monique Plantinga	Organising events on circular recreation	Monique Plantinga
Marjolein Remeus Groepen Friesland	Group of businesses in the hospitality sector	Marjolein Remeus
Stichting Bestemming Noardwest	Touristic Platform	Froukje De Jong
KHN Friesland	Koningklijke Horeca Friesland	Aly Meindertsma
Impuls Zeeland	Accelerating businesses in Zeeland	Helen Roskamp
Hypolite Marketing - Merk Fryslan	Green marketing	Roger Davids
Gemeente Heerenveen	Local institution	Jildau van Dijk-Wiersma

EXPERTS (11)

NHL Stenden - Circular Plastic Lab	Plastic Upcycling and alternatives to single use plastics	Prof. Marcel Crul
Lecturer NHL Stenden - Circular Plastic Lab	Plastic Upcycling and alternatives to single use plastics	Dr. Uchechi Obinna
NHL Stenden - Sustainable Tourism	Running Project on Sustainable Tourism	Prof. Akke Folmar
NHL Stenden - Green Logistic	Expert on green logistic (mainly in Emmen)	Prof. Matthias Olthaar
Lecturer NHL Stenden University	Expert in Water Technology	Dr. Luewton Agostinho
RUG CF - Sustainable Entrepreneurship and Circular Economy	Professor in Entrepreneurship and Circular Economy	Prof. Gjalt de Jong
Wonder	Reinventive Tourism	Elena Simons
Tours that matter	Responsible tourism tour operator	Anouschka Trouschke
De Reis naar Morgen	Consultancy over transformative tourism	Lisalou Pam
Plastic vrij terras	Movement to nudge a plastic-free hospitality	Noortje Schrauwen

Your Sustainability Guide	Platform to promote sustainability in Leeuwarden	Sintjia Kastenberga

SUPPLY CHAIN STAKEHOLDERS (15)

We Covi BV	Producer of welcome packages	Hans Paul Visscher
Zeepfabriek Suver	Producer of circular and sustainable soaps.	
Eko Bakker	Producer of bio "fryske dumkes"	
Loofy's	Supplier of Vegan Shampoos, Soaps	Dorien Beijik
Water Alliance	Accelerating businesses with water campus	Hein Molenkamp
Water Alliance	Accelerating businesses with water campus	André Mepschen
Mijnwaterfabriek	Grey water installations and more!	Johan Bel
Vitens	Water company	Wilco Van Veen
Jumbo Burgum	Jumbo Burgum	Jouke de Jong
Peel Pioners	Organge Peels upcycling	
Seenons	Logistic experts	Joost Kamermans
Impulse Zeeland	Business opportunities & networking for Zeeland	Helen Roskamp
Newfold Digital	Digital solutions for SMEs	Mathijs Koopman
BBENG.NL	Entrepreneurship & Innovation	Nanko Brattinga
ROC Friese Poort	Courses and Education	Peter Wattel

4.2 FOCUS GROUP n. 1 - *Circular Plastic*

AGENDA Focus Group n. 1

FOCUS GROUP - CIRCULAR PLASTIC
A plastic free Welcome Package for the Hospitality Sector
Friese Doorlopers 'Circular Hospitality in Friesland' Project

AGENDA 05-11-2020

14:00 – Welcome & Introduction to the Focus Group
- Dr Lucia Tomassini (Project Leader)
- Erik Peleen (Junior Project Assistant)

- Inspirational talk from Hanneke Schmeink (Circular Friesland)
Why a plastic free Welcome Package for Friesland Hospitality?

14:15 – Alternatives to plastic & single use plastic items in Hospitality
- Prof. Marcel Cruil (Circular Plastic Lab, NHL Stenden University)

14:45 – Opening the discussion to Participants / Industry partners

15:30 – Closing the meeting

The project 'Circular Hospitality in Friesland' is supported by
SIA RAAK KIEM hbo funding

PARTICIPANTS' LIST Focus Group n. 1

1 – Geesje Duursma	Restaurant De Pleats	Burgum
2 – Karin Verduizen	Watersport Camping	Heeg
3 – Hillegonda Jager	Stenden Hotel	Leeuwarden
4 – Sjoukje Witkop	Oranje Hotel	Leeuwarden
8 - Baukje de Vries	Paddy O’Ryan Pub	Leeuwarden
5 – Lars Vanderberg	Westcord Hotel	Ameland
6 – Natasja van den Bos	Zeilschool Pean	Nes-Akkrum
7 – Sybren Renema	Goudenplakje	Gaastmeer
8 – Jan Willem Russchen	Recreatie Centrum Waldsang	Bakkevein
9 – Marjolein Remeeus	Groepen Friesland	Friesland
10 - Jula Meijsen	Stenden Hotel	Leeuwarden
11 – Hanneke Schmeink	Circulair Friesland	Friesland
12 – Heleentje Swartz	Circulair Friesland	Friesland

NHL Stenden University:

13 – Lucia Tomassini	Project Leader	Leeuwarden
14 – Erik Peelen	Junior Project Assistant	Leeuwarden
15 – Elena Cavagnaro	Professor Sustainability	Leeuwarden
16 – Marcel Crul	Key Expert – Plastic	Leeuwarden

Graphic Designer:

17 – Gerco van Beek	Graphic Designer	Leeuwarden

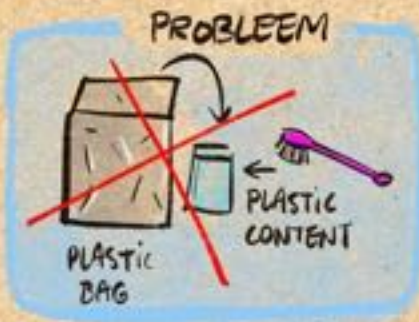

CIRCULAR HOSPITALITY FRIESLAND 5 NOVEMBER 2020

HANNEKE SCHMEINK

INTRODUCTIE

LOKALE ALTERNATIEVEN (VAN RESTAFVAL)

MAAR:
HET KAN VROLYKER!
EN KAN BUSINESS CREEËN
ZONDER PLASTIC

KARIN VELDHUIZEN

WAAROM IS HET BELANGRIJK ZON PAKKET

? STEL DE VRAAG:

MARCEL CRUL
CIRCULAR PLASTICS IN HORECA

MARCEL CRUL CIRCULAR PLASTICS IN DE HORECA

KIES
ALTERNATIEF
- WINST TE BEHALEN

VEEL MOGELYKHEDEN
VOOR RECYCLING
(ZIE PRESENTATIE)

TOT VIA DESIGN-LAB
VAN CIRCULAIR CONCEPT
NAAR BUSINESS MODEL

CIRCULAIR PLASTICS

GROOT NETWERK

CIRCULAR HOSPITALITY FRIESLAND

5 NOVEMBER 2020

GROEP A

HOTELS VEGAL
STANDAARD
ONTANGSTPAKKET

GROTE VRAAG:

PRODUCTEN
AFSTEMMEN
MET DIVERSE
LEVERANCIER

➔ EINDGEBRUIKER

GROEP B

UT ONDERZOEK IS GEBLEKEN:

GASTEN VERRAST OVER
WAT ER NIET
IN ZAT

LIEVER BIJWURBEELD

CIRCULAIR
KWARTIER

HET GAAT OM

HET VERHAAL !!

OBER! HET RECYCLED HIER
ACHTERSTE WIEEN!

DUURZAAM WORDT
HET NIEUWE
NORMAAL

MAAR IN DEZE TYD
OOK STEEDS
DUURDER

BEWUSTWORDING

EDUCATIE &
INFORMATIE
OP RECYCLED
BIJBLIJTJES

EDUCATIEF SPEL
VOOR KINDEREN

GROEP C

BESEF KOMT, MAAK DAAR GEBRUIK VAN.

WAT MOET DAT
KOSTEN?

HET WELKOMSTPAKKET
VAAK TE KARIG. HOEWEL ...

AFHISTABETTEN
DIE KANEN MOET
MIE WARE
MAK?

Recycled Paper

visualisatie: studiovembek.nl

4.3 FOCUS GROUP n. 2 - Coffee Ground & Orange Peels Upcycling

AGENDA Focus Group n. 2

FOCUSGROEP BIJENKOMST

Upcycling Coffee Ground & Orange Peels

Friese Doorlopers 'Circular Hospitality in Friesland' Project

AGENDA 21-01-2021

13:50 – 14:00	Inloop
14:00 – 14:15	-Introductie focusgroep bijeenkomst - Introductie door Erik & Lucia NHL Stenden University - Introductie deelnemende ondernemers
14:15 – 14:30	Inspiratiele speech - Mrs. Geesje Duursma (De Pleats Burgum)
14:30 – 15:00	Green Logistics in Friese Horeca - Prof. Matthias Olthaar NHL Stenden University
15:00 – 15:15	Logistieke partner - (to be confirmed)
15:15 – 15:45	Split up sessies discussies
15:45 – 16:00	Conclusie / Wat zijn de vervolgstappen?
16:00 – 16:30	Tijd voor vragen (optioneel)

Stenden
Hotel Management School

Circular Hospitality
"Friese Doorlopers"

CIRCULAIR FRIESLAND

The project 'Circular Hospitality in Friesland' is supported by SIA RAAK KIEM hbo funding

PARTICIPANTS' LIST Focus Group n. 2

1 – Geesje Duursma	Restaurant De Pleats	Burgum
2 – Karin Verduizen	Watersport Camping	Heeg
3 – Hillegonda Jager	Stenden Hotel	Leeuwarden
4 – Marjolein Remeus	Groepen Friesland	Friesland
5 - Baukje de Vries	Paddy O’Ryan Pub	Leeuwarden
6 - Froukje de Jong-Krap	Stichting Bestemming Noardwest Harlingen	
7 – Inge Olinga	Hotel Restaurant Lunia	Oldeberkoop
8 – Gabor Filpe	Sofitel Legend The Grand	Amsterdam
9 – Sophie van der Molen	Sofitel Legend The Grand	Amsterdam
10 - Wietske boonstra	Regio aanjager bestemming noardwest	
11 - Michael Keer	Expert Life Cycle Analysis	Amsterdam
12 - Regina Pietersma	Om De Dobben	Burgum
13 - Roland Bakker	Zuiver Vlieland	Vlieland
14 - Aly Meindertsma	KHN Friesland	Friesland
15 – Hanneke Schmeink	Circulair Friesland	Friesland

NHL Stenden University:

16 – Lucia Tomassini	Project Leader	Leeuwarden
17 – Erik Peelen	Junior Project Assistant	Leeuwarden
18 – Elena Cavagnaro	Professor Sustainability	Leeuwarden
19 – Matthias Olthaar	Key Expert – Plastic	Leeuwarden
20 - Rink Glazema	Expert Life Cycle Analysis	Leeuwarden

Graphic Designer:

21 – Gerco van Beek	Graphic Designer	Leeuwarden

Orange Peels & Coffee Grounds

INSPIRATIONAL SPEECH
GEESJE DUURSMA

KOFFIEPRUT

1200 KG PER JAAR

UITDAGING
'UNWASTE'

SINAASAPPEL-
SCHILLEN

1500 KG PER JAAR

& MOGELYKHEDEN

TUIN

DRAB

PROJECT
PELLETS

AMSTERDAM

OESTERZWAM

ETHERISCHE
OLIEËN

RESTPRODUCT

SCHOONMAAK-
AZIJN

PEELPIONEERS

ZEEP

GECONFJUT

DRAB
WATERVERF

CUPS

'KOFFIE'
KAARSEN

PRUT & SCHILLEN MET WAARDE

GENOEG SCHILLEN VOOR EEN BAAN?
HOEVEEL KILO? HOE GROOT IS DE REGIO?

DAT LOOPT SUPER!
WÉÉR 2 SCHILLEN

INZAMELEN MET E-BAKTIETS

MENSEN UIT DE
'KAARTENBAK'

MAAK HET
VER SCHIL!

OF OPHALEN VIA OMRIN

ONZE DRABKAR!

Orange Peels & Coffee Grounds

? GREEN LOGISTICS ?

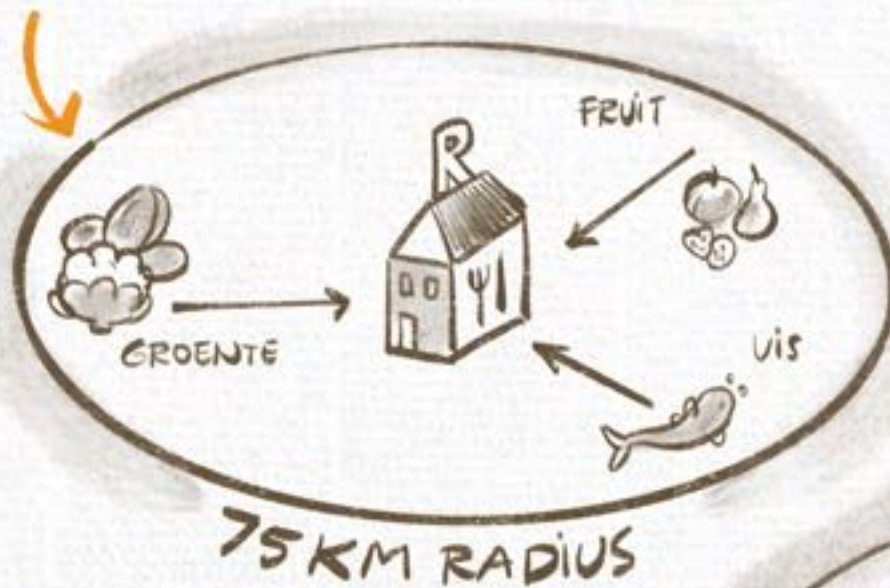
ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN
VRAGEN OM HERGEBRUIK
VAN GRONDSTOFFEN

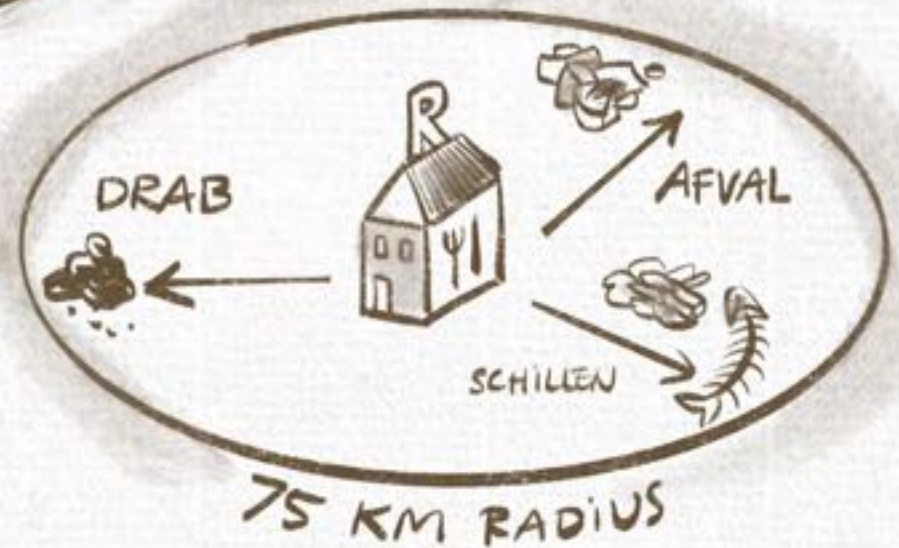
LOGISTIEK IS NIET
WAARDEVERMEERDEREND

LOCALITEIT
PRODUCTEN UIT EIGEN REGIO

PROBLEEM
LOGISTIEK INKOOP
EN AFVOER

- RADIUS MOËST VERKLEIND
10 KM (ZÉÉR LOKAAL)
- TRANSPORT TE DUUR
  - OPSLAGCAPACITEIT TE KLEIN

Orange Peels & Coffee Grounds

LOGISTIEKE VRAAGSTUKKEN OMTRENT RESTAFVAL

WET & REGELGEVING:
GEEN GECOMBINEERD VERVOER

AANRECHT MET
GESCHEIDEN GATEN

OPNEMEN
IN
GROTERE
AFVALSTROOM

MAAK GEBRUIK VAN PICK-UP POINTS VOOR HORECA

BRAINSTORM GROEP A

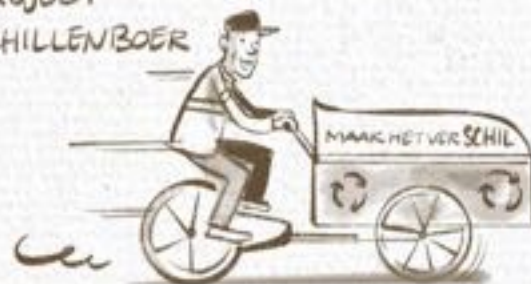

HET DE IMPORTEUR?
GRAAG 1 FLES
HERITAGE MEELOT
ALSTUBBIJFT

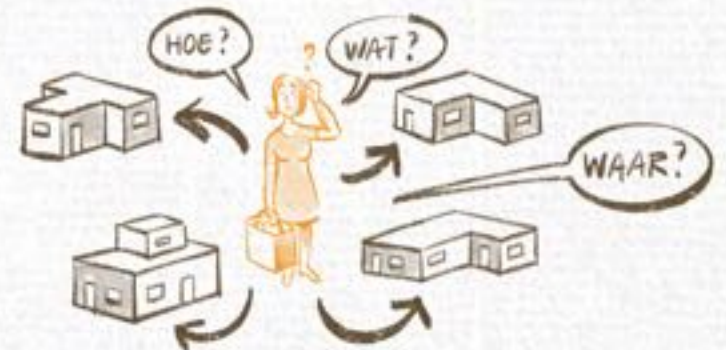

MINDER BESTELLEN

PROJECT
SCHILLENBOER

WAARHEEN MET RESTAFVAL?
ER ZIJN 4 AFVALVERWERKERS
IN FRIESLAND:

BEHOEFTE AAN 'SPIN' IN HET WEB

Orange Peels & Coffee Grounds

BRAINSTORM GROEP B

EERLIJK GEZEGD...

BEZWAREN?

VOORALS NOG GEWOON IN PRULLENMAND

WE HEBBEN ER NOG NIET EENS AAN GEDACHT HET IN DE TUIN TE GEBRUIKEN

HET UPCYCLEN IS GOED IDEE MAAR LOOPT WEL AAN TEGEN KOSTEN DOOR BEPERKTE MASSA

ALLE BEGIN IS MOEILIJK

AFVALSTROOM VIA RUIL/DELEN WEGZETTEN BY BOEREN/TUINDERS IN DE REGIO

VAN OUD BROOD NAAR BIER

BRAINSTORM GROEP C

GOED IDEE 100% CIRCULAIR

SCRUB JE HANDEN FRIS

WÉG MET DIE VISLUCHT DANKZIJ KOFFIE DRAB

BINGO!

DE TRAVELING OESTERZWAMMEN EMMER

OPSLAGEN HOUDBAARHEID

DA'S NOG EEN DINGETJE

KORTOM: EEN MOOIE SESSIE EN...

HET BEGIN VAN EEN VRUCHTBARE

EN INNOVATIEVE SAMENWERKING

4.4 FOCUS GROUP n. 3 - Grey Water Reuse & Water Consumption Reduction

AGENDA Focus Group n. 3

FOCUSGROEP BIJEENKOMST

Vermindering en Hergebruik van (grijs) Water

Friese Doorlopers 'Circular Hospitality in Friesland' Project

AGENDA 08/03/2021

13:50 – 14:00	Inloop
14:00 – 14:15	-Introductie focusgroep bijeenkomst - Introductie door Erik & Lucia NHL Stenden University
14:15 – 14:30	Inspirational speech - Mrs. Karin Veldhuizen (Watersportcamping Heeg)
14:30 – 15:00	Water Technology - Luewton Agostinho NHL Stenden University
15:00 – 15:45	Split up sessies discussies
15:45 – 16:00	Conclusie / Wat zijn de vervolgstappen?
16:00 – 16:30	Tijd voor vragen (optioneel)

TAF

Circular Hospitality
"Friese Doorlopers"

Stenden
Hotel Management School

TCF
Toerisme Collectief Friesland
Samen werken aan samenwerken

CIRCULAIR FRIESLAND

The project 'Circular Hospitality in Friesland' is supported by SIA RAAK KIEM hbo funding

PARTICIPANTS' LIST Focus Group n. 3

1 – Karin Verduizen	Watersport Camping	Heeg
2 – Marjolein Remeeus	Groepen Friesland	Friesland
3 - Baukje de Vries	Paddy O’Ryan Pub	Leeuwarden
4 - Hans van Houten	Vacantiepark Klein Vaarwater Ameland	
5 – Sjoukje Witkop	Oranje Hotel	Leeuwarden
6 – Hein Molenkamp	Water Alliance	Leeuwarden
7 – Jeltsje Osinga-Groenhuis	Stichting Rekreatiebelangen Vlieland	
8 - Johan Bel	Mijnwaterfabriek	Hardengerg
9 - Wilco Van Veen	Vitens	Leeuwarden
10 - Helen Roskamp	Impulse Zeeland	Vlissingen
11 - Roland Bakker	Zuiver Vlieland	Vlieland
12 - Mathijs Koopman	Newfold Digital	Leeuwarden
13 - Jan van der Veen	Stortemelk	Vlieland
14 – Hanneke Schmeink	Circulair Friesland	Friesland

NHL Stenden University:

15 – Lucia Tomassini	Project Leader	Leeuwarden
16 – Erik Peelen	Junior Project Assistant	Leeuwarden
17 – Elena Cavagnaro	Professor Sustainability	Leeuwarden
18 – Luewton Agostinho	Key Expert Water	Leeuwarden

Graphic Designer:

19 – Gerco van Beek	Graphic Designer	Leeuwarden

GREY WATER REUSE IN HOSPITALITY

INSPIRATIONAL KARIN VELDHIJZEN

W
E
N
S

F
E
I
T

ALS WATER DUURDER ZOU ZIJN ZOU DEN WE WEL ZUINIGER ZIJN

P
U
N
T

W
E
E
T

IN CONGO IS WEINIG WATER MEN BENUT HET VEEL EFFICIËNTER

INSPIRATIONAL LUEWTON

TRENDS & AMBITIONS

A
M
B
I
T
I
E

V
R
A
A
G

LIVING IN BLUE, GREY, BLACK AND YELLOW WATER ...

P
U
N
T

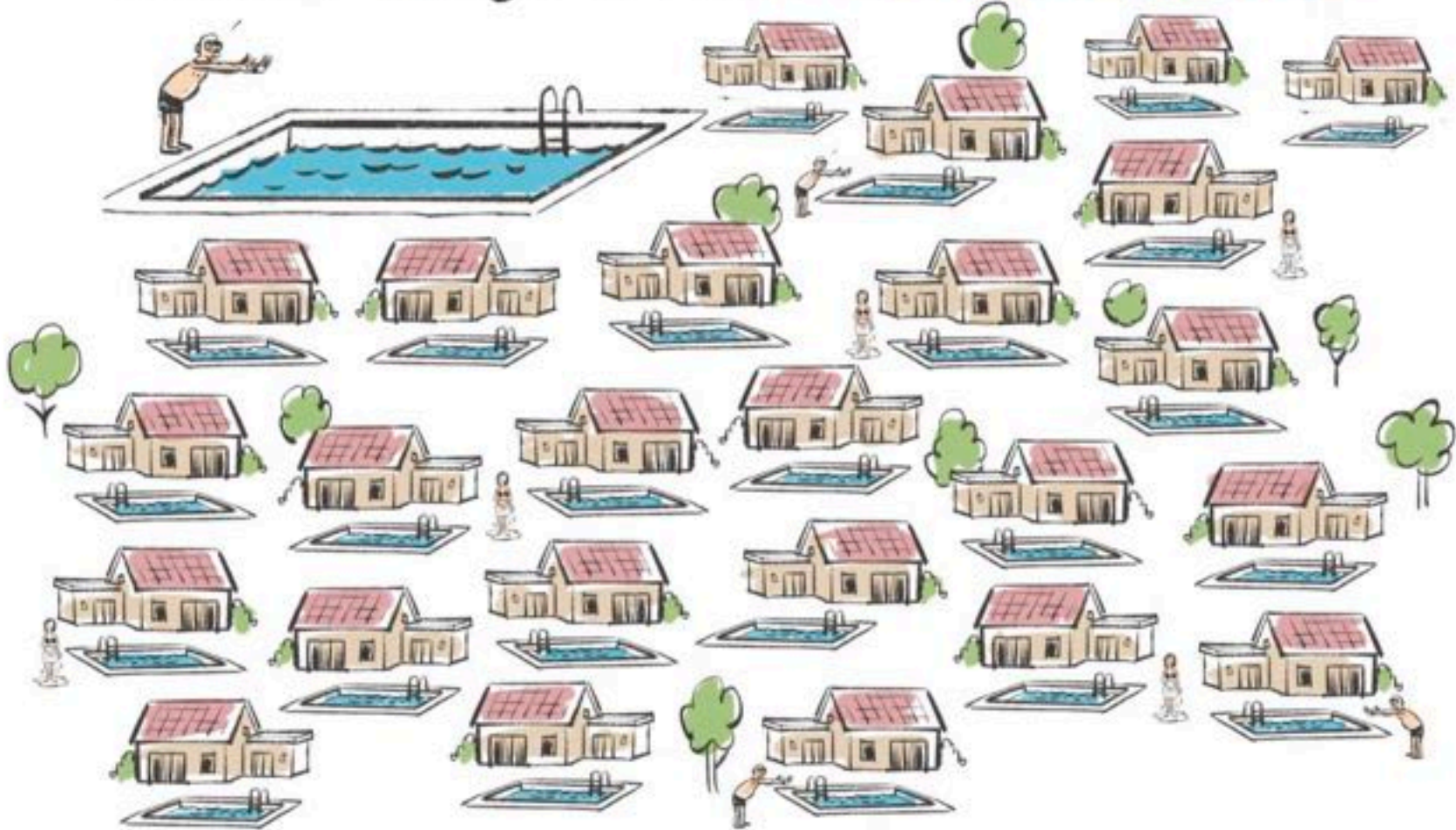
CIRCULAR HOSPITALITY FRIESLAND

8-03-21

GREY WATER REUSE IN HOSPITALITY

BREAKUP ROOM 1

DANKZIJ GRIJS WATER EN HEMELWATER

HOUDEN WE ALLES MOOI SCHOON
EN HYGIËNISCH RONDOM ONS BLAUWE WATER

MAAR WE ZOUDEN
BEST WAT
MEER MOGEN
DOEN!

MAAR HET
MOET DAN
NIET ALLEËN
OM EEN
CERTIFICAAT
GAAN

ER ZIJN TROUWENS WEL ERG GOEDE VOORZIENING VOOR
SANITAIR OM WATER TE BESPAREN

GREY WATER REUSE IN HOSPITALITY

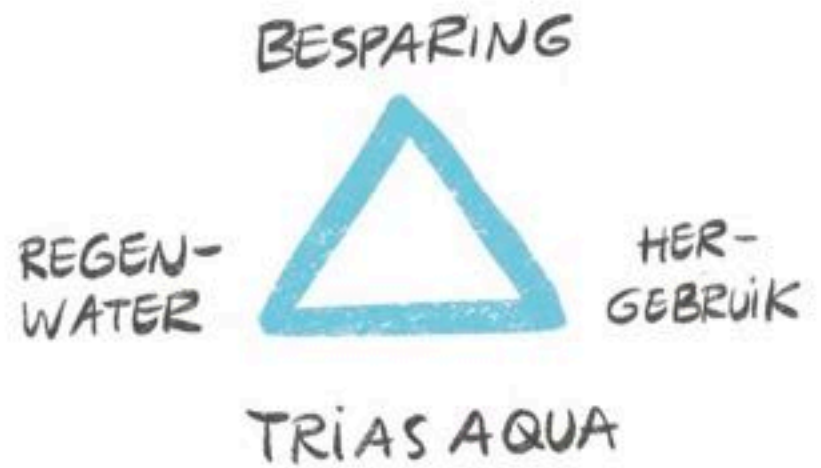
BREAKUP ROOM 2

GROTE MAAR:

DE WEG NAAR ZELFVOORZIENING

TOT SLOT

KOPPEL LEVERANCIERS

WATERTRANSITIE GAAT ECHTER LANGZAAM

TEN BEHOEVE VAN BEDRIJVEN Zouden REGELS BEST WAT OMGEBOKEN MOGEN WORDEN

4.5 FOCUS GROUP n. 4 - A new storytelling for Friesland

AGENDA Focus Group n. 4

FOCUSGROEP BIJEENKOMST

Een nieuwe storytelling voor Friesland

Friese Doorlopers 'Circular Hospitality in Friesland' Project

AGENDA 18/05/2021

13:50 – 14:00	Inloop
14:00 – 14:15	-Introductie focusgroep bijeenkomst - Introductie door Erik & Lucia NHL Stenden University
14:15 – 14:30	Inspirational speech - Baukje de Vries (Paddy O' Ryan Leeuwarden
14:30 - 14:45	Sprekers 1 - Anouschka Trauschke & Elena Simons - Wonder
14:45 - 15:00	Sprekers 2 - Myrthe Naus & Lisalou Pam - De reis naar morgen
15:00 – 15:15	Spreker 3 - Sintja Krastenberga - Your sustainable guide
15:15 - 16:00	Open discussie
16:00 – 16:30	Tijd voor vragen (optioneel)

TAF

Circular
Hospitality
"Friese Doorlopers"

Stenden
Hotel Management School

TCF
Toerisme Collectief Friesland
Natuur, cultuur, land en wateravontuur

CIRCULAIR
FRIESLAND

The project 'Circular Hospitality in Friesland' is supported by
SIA RAAK KIEM hbo funding

PARTICIPANTS' LIST Focus Group n. 4

1 – Nicole Offerein	Tourism Collectif Friesland	Leeuwarden
2 – Laura van Duren	Tourism Collectif Friesland	Leeuwarden
3 - Roger Davis	Merk Fryslan	Leeuwarden
4 - Froukje de Jong-Krap	Stichting Bestemming Noardwest Harlingen	
5 – Sintjja Kastenberga	Your Sustainability Guide	Leeuwarden
6 – Marion Wolff	De Friese Wadden Vakantie Park Tzummarum	
7 – Nanko Brattinga	BBENG.NL	Groeningen
8 - Peter Wattel	ROC Friese Poort	Leeuwarden
9 - Tonique Hollander	SunWheels E-chopperverhuur Grou	
10 - Jildau van Dijk-Wiersma	Gemeente Heerenveen	Heerenveen
11 - Roland Bakker	Zuiver Vlieland	Vlieland
12 - Fokke Jagersma	Afùk	Leeuwarden
13 - Bonnie van der Velde	MauritiusKerk B&B	Irnsom
14 - Elena Simons	Wonder	Amsterdam
15 - Lisalou Palm	De reis naar morgen	n/a
16 - Anouschka Trouschke	Tours that matter	Amsterdam
17 – Hanneke Schmeink	Circulair Friesland	Friesland
18 - Heleentje Swart	Circulair Friesland	Friesland

NHL Stenden University:

19 – Lucia Tomassini	Project Leader	Leeuwarden
20 – Erik Peelen	Junior Project Assistant	Leeuwarden
21 – Elena Cavagnaro	Professor Sustainability	Leeuwarden
22 - Wyb de Boer	Master Student	Leeuwarden

Graphic Designer:

23 – Gerco van Beek	Graphic Designer	Leeuwarden

een NIEUWE Storytelling

VOOR FRIESLAND

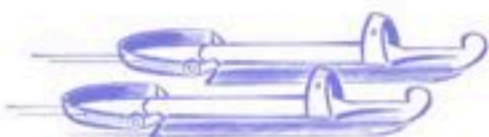
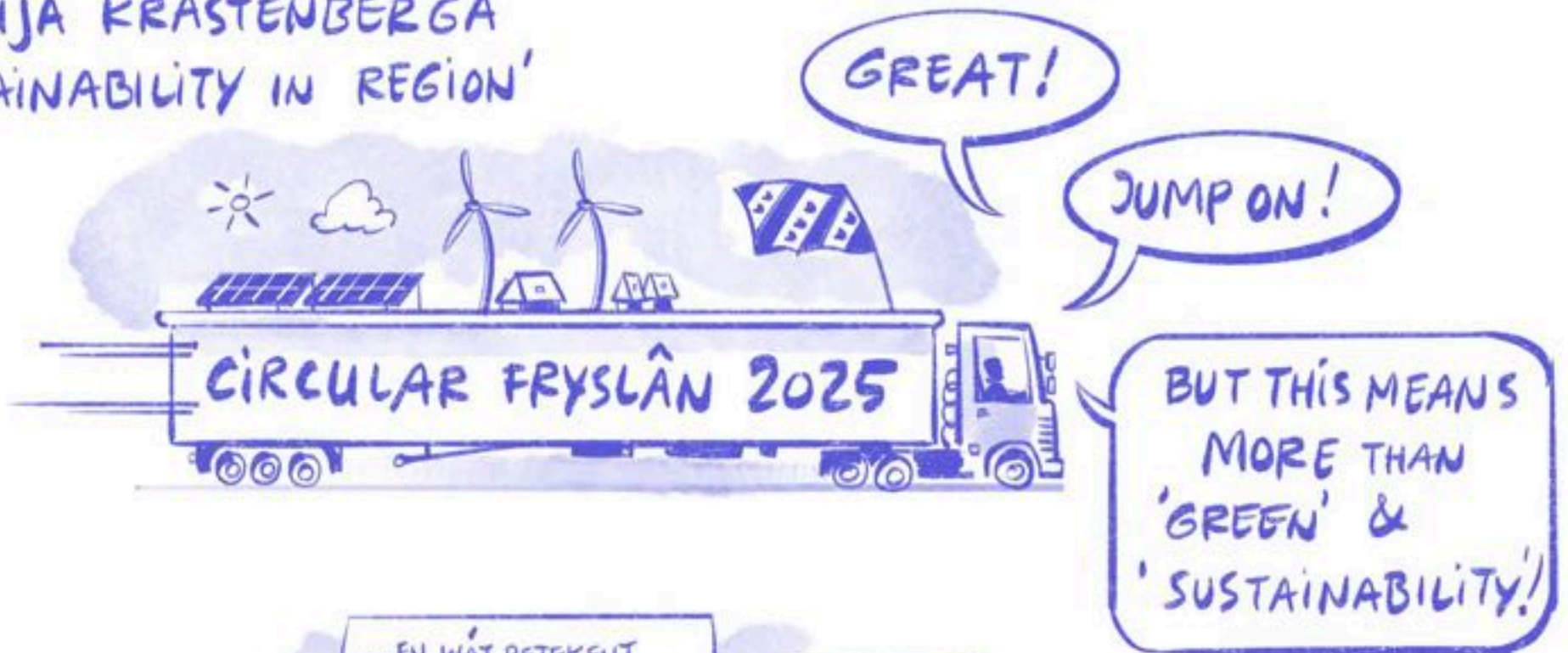
LISALOU PAM/SOFIE VISSER

'DE REIS NAAR MORGEN'

REGENERATIEF TOERISME (GEVEN & NEMEN)

SINTIJA KRASTENBERGA
'SUSTAINABILITY IN REGION'

een NIEUWE Storytelling

VOOR FRIESLAND

OPEN DISCUSSION: HOE MOTIVEER JE LOKALE MENSEN VOOR JE VERHAAL?

HOE REAGEREN 'LOCALS' OP DE 'ENVIRONMENTAL HELPING TOURIST'?

CRAZY TOURISTS!

DENK COMMERCIEEL VANUÏT DE BEWONER

ZO VESTIGEN WIJ ALS BEWONERS GRAAG DE AANDACHT OP ONZE LOKALE PRODUCTEN!

HOE BRENG JE 'SUSTAINABILITY' ZONDER BELEREND TE ZIJN?

WHERE'S THE FUN?!?

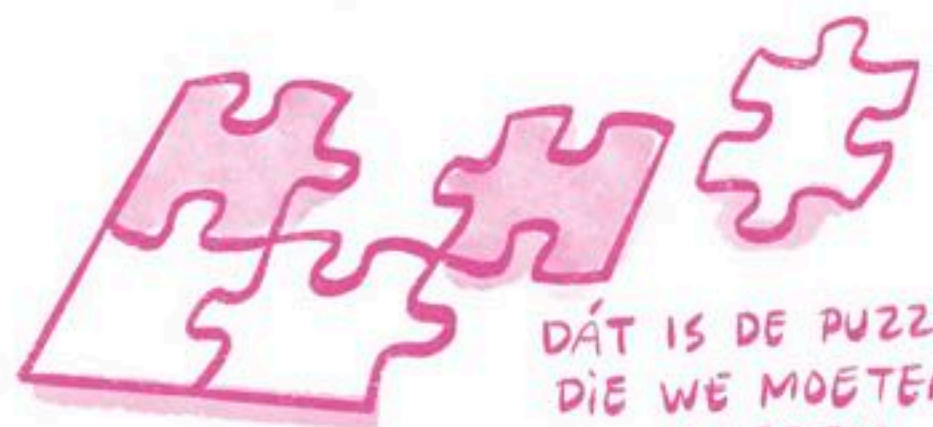

VAN ELKE FUUT WETEN WE WANNEER IE PAART EN WANNEER IE POEPT. MAAR WAT WETEN WE VAN 'DE TOERIST'?

HOOH!
WE ZIJN NU OP VAKANTIE, HÈ!

DE MARKT VOOR DUURZAAM TOERISME ZÉLF CREËREN

DÁT IS DE PUZZEL DIE WE MOETEN LEGGEN

4.6 FINAL EVENT - 'Circular Café' to present the project outcomes

AGENDA Final Event "Circular Café"

CIRCULAR 17

CAFE 06

De Friese Doorlopers final Circular Café

What we have done this year, what we have achieved, and what we will do next for a Circular Hospitality in Friesland

14:00 - Opening the Circular Café - Erik Peelen & Lucia Tomassini - NHL Stenden

14:15 - Inspirational Speech: Gjalt de Jong - Professor of Sustainable Entrepreneurship in a Circular Economy at RUG - Campus Friesland

14:30 - Presenting the outcomes of the 4 thematic Focus Group we had this year respectively

- Plastic-free hospitality, Hanneke Schmeink - Circulair Friesland
- Coffee Grounds & Orange Peels upcycling, Geesje Duursma - De Pleats
- Grey Water reuse & waste consumption reduction, Karin Verduizen - Watersport Camping Heeg
- A new storytelling for Friesland, Baukje de Vries - Paddy O'Ryan

15:15 - What we have achieved & what we will do next on these topics!

15:30 - Sub group session to discuss desires / possible future scenarios.

16:00 - Conclusion

PARTICIPANTS' LIST Final Event "Circular Café"

1 – Nicole Offerein	Tourism Collectif Friesland	Leeuwarden
2 – Sintjja Kastenberga	Your Sustainability Guide	Leeuwarden
3 - Peter Wattel	ROC Friese Poort	Leeuwarden
4 - Roland Bakker	Zuiver Vlieland	Vlieland
5 – André Mepschen	Water Alliance	Leeuwarden
6 – Jeltsje Osinga-Groenhuis	Stichting Rekreatiebelangen	Vlieland
7 - Hans van Houten	Vacantiepark Klein Vaarwater	Ameland
8 - Gjalt de Jong	Professor RUG CF	Leeuwarden
9 - Geesje Duursma	De Pleats	Burgum
10 - Baukje de Vries	Paddy ORyan	Leeuwarden
11 - Karin Verdhuizen	Waterspor Camping	Heeg
12 - Reino Veenstra	Hanzehogeschool	Groeningen
13 – Hanneke Schmeink	Circulair Friesland	Friesland
14 - Heleentje Swart	Circulair Friesland	Friesland

NHL Stenden University:

15 – Lucia Tomassini	Project Leader	Leeuwarden
16 – Erik Peelen	Junior Project Assistant	Leeuwarden
17 – Elena Cavagnaro	Professor Sustainability	Leeuwarden

Graphic Designer:

18 – Gerco van Beek	Graphic Designer	Leeuwarden

de Friese Doorlopers Circular Café

FINAL EVENT 20/21

SOME INTRODUCTORY THOUGHTS
BY PROF. DR. GJALT DE JONG

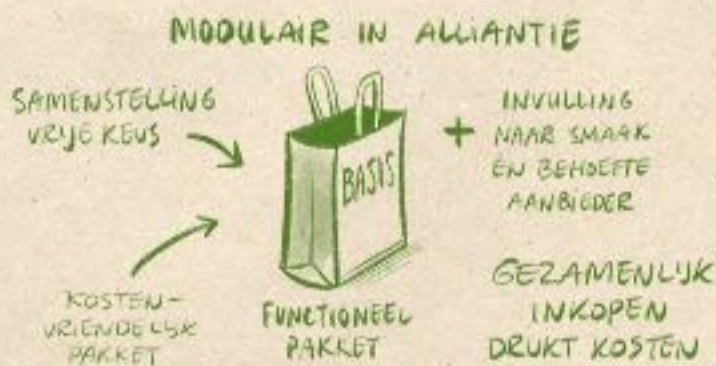

WE NEED KNOWLEDGE INSTITUTES LIKE: STENDEN NHL, HANZE AND RUG-CAMPUS

PRESENTATIE HANNEKE SCHMEINK

CONCEPT PAKKET

MAAR WE ZIJN OP DE GOEDE WEG! > VANAF 3 JULI 2021 VERBOD OP VEEL SINGLE-US PLASTICS

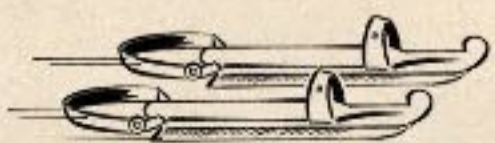
KORT OM.

NATURE IS THE SOLUTION FOR PLASTIC POLLUTION

MINDER SUP!

XTRA CHALLENGE CUP2GO!

GEESJE DUURSMA TERUGBLIK PRUT & SCHILLEN MET WAARDE

GEESJE 'DUURZAAM' ZEGT:

ONZE MISSIE: DUURZAME GASTRIJHEID

'PRUT' ALS BEMESTING BESTE TOEPASSING

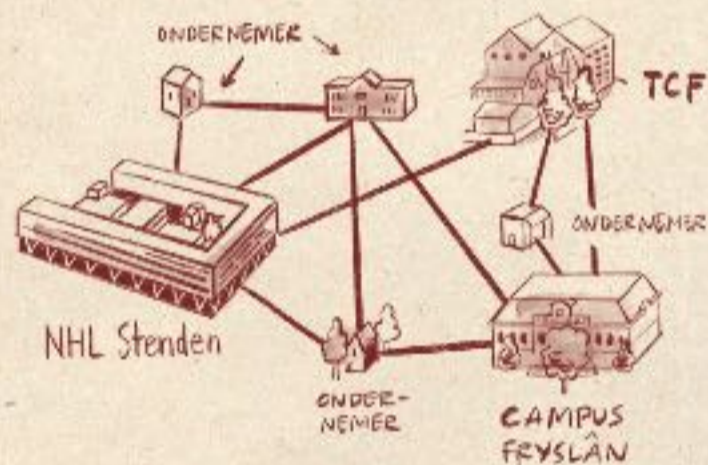

SCHOON MET SCHILLEN

CHALLENGE

- ★ OPDOEN VAN KENNIS / ONDERZOEK
- ★ HOE CREEËREN WE MASSA / LOGISTIEK RENDABEL MAATSCHAPPELYK ONDERNEMEN
- ★ ZOEKEN VAN VERBINDING

REACH OUT EN DEEL:

KARIN VELDHUIZEN

GROTERE BEWUSTWORDING DOOR AANSLUITING BY DE FOCUSGROEP

BAUKJE DE VRIES

'HET WERKT'

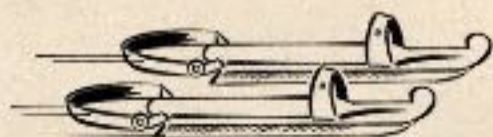

- NIEUWE IDEËN
- NIEUWE VERBINDINGEN
- NIEUWE ONTWIKKELINGEN

NIEUWE NIEUWSBRIEF* TCF

* ALS STEENTJE IN DE VIJVER SPREAD THE MESSAGE

... DESPITE CORONA...

WE CREATED

ENTREPRENEURS
STAKEHOLDERS

A GROWING COMMUNITY

SPIN-OFF PROJECT PROPOSAL

MOVE TOWARDS CONCRETE ACTION

GOOD NEWS

A 'PLASTIC FREE' HOSPITALITY PROJECT IS AWAITING APPROVAL

DE TOEKOMST VAN DE FOLUSGROEP 'FRIESE DOORLOPERS'

BUJF INFO/KENNIS EN ONTWIKKELINGEN

DELEN

INFORMATIE MOET DOORDRINGEN IN DE 'HAARVATEN'

HOE? → VERANDER-MANAGEMENT

STREEF NAAR HET BEREIKEN VAN 10-15% KOPLOPERS

EARLY ADAPTORS

STRIJD PUNT

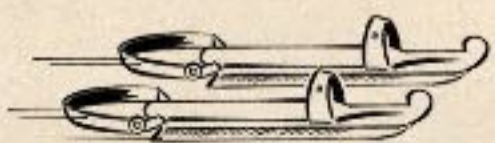
- ★ LATEN LANDEN BIJ ONDERNEMERS
- ★ FACILITEREN (MAAKT HET MAKKELIJKE)
- ★ FRIESE DOORLOPERS GAAT DOOR!

DVS

OP ZOEK NAAR DE KLEINE ONDERNEMER

MAAR GROOT OP DE 1111²

4.7 SPIN-OFF - Outcomes and Future Project lines

4.7.1 SIA RAAK MKB Project Proposal for a Plastic-free Hospitality (Submitted in April 2021)

STOP.p.s.i. Stop Plastic Soup in Hospitality & Tourism	1. SUMMARY (words limit 300) (Total words: 297) The polluting effects of plastic materials and Single Use Plastics (SUPs) are a worldwide challenge to be solved with urgency. The Hospitality & Tourism (H&T) sector makes a large use of plastic material and SUPs and the current COVID-19 pandemic has been worsening the situation. Plastic materials and SUPs are widely present in the kitchen, dining room, breakfast area, housekeeping department, guests' rooms, the front office, as well as being often parts of the welcome package kits - or toiletries - provided by H&T facilities to their guests. With COVID-19, the use of SUPs for hygiene and safety purposes has increased. While big hotels and chains have more robust economic means and human resources to reduce plastics use, small H&T firms face further constraints due to limited knowledge, economic and human resources. This is specifically evident in Friesland, a region aiming to become the most circular territory of Europe in 2025 and characterized by a widespread presence of small H&T firms. Besides a pilot project in Amsterdam on Circular Economy in big hotels, there are no initiatives focusing on plastics reduction in small H&T firms. Hence, with a consortium of different stakeholders articulating clear questions and interested in building knowledge and finding solutions to reduce plastics in Friesland H&T sector, the project "STOP.p.s.i. Stop Plastic Soup in Hospitality & Tourism" was developed. This project will develop new knowledge and solutions to reduce plastics use within the Friesland H&T sector. The project is a powerful cross-over of the Professorships of Sustainability in Hospitality and Tourism, Circular Product Design, Open Innovation, and Green Logistics at NPS, Stenden University of Applied Sciences. The companies participating in the project are small H&T firms of Friesland. In addition, Circular Friesland, Center of Expertise Leisure, Tourism and Hospitality, and ACCOR Amsterdam are involved.

Aanvraagformulier RAAK-mkb
Indieningsronde maart 2021

1. Algemeen overzicht

Aanvragende instelling	
Naam	NPS, Stenden University of Applied Sciences
Postadres	Rangwalder 6-10, P.O. Box 1080
Postcode, plaats	8000 CB Leeuwarden
Projectomschrijving	
Titel Projectomschrijving	STOP.p.s.i. Stop plastic soup in Hospitality and Tourism
*Let op: de titel op het aanvraagformulier moet overeenkomen met de titel opgegeven in RAAK	
Looptijd van het project	
Start- en einddatum	1st October 2021 - 1st October 2022
*Let op: het project dient te zijn aangevraagd te starten op 1 september 2021 en af te sluiten 1 februari 2022. De fase van het project is maximaal 24 maanden.	
Collage van Beeld of geschreven tekst	
Gemaakt	☐ Mkb ☒ Visueel
Afmetingen	Schaker
Voorkleur(s)	E.
Tussenvoegsel(s)	
Handtekening	
Datum	07/04/2021
Financiële informatie	
IBAN van rekening van storting subsidies	NL14 8426 0001 2700 70
Naam van	NPS, Stenden University of Applied Sciences
Deelnemers (bedrijfsnummers vanuit Registreer.nl, Ondernemers.nl of Trac.be bijlage)	Indien andere personen, dan aangevraagd persoon: (max. 20 tekens met spatie)

4.7.2 'Trias Aqua' Factsheet for Small Hospitality Firms

Newsletter Text to present the 'Trias Aqua' Factsheet to the KIEM hbo network:

The KIEM hbo Project Circular Hospitality in Friesland - De Friese Doorlopers - lead by the Professorship of Sustainability in Hospitality and Tourism in collaboration with a core group of Frisian frontrunner entrepreneurs aims at exploring opportunities and applications of the Circular Economy in the Frisian Hospitality and Tourism sector.

During the project, we organized four Focus Group, each Focus Group was dedicated to a specific theme, respectively: Circular Plastic, Coffee Ground & Orange Peels upcycling, Circular Water, and a New Storytelling for Friesland. The Focus Group of the 8th of March 2021 focused on the theme water.

During this Focus Group the different opportunities to reduce water consumption and to reuse (grey) water were discussed. Entrepreneurs, academic experts, and professionals joined the forces to discuss the opportunities and constrains the Frisian tourism and hospitality sector has the reduce water consumption and reuse (grey)water.

The Focus Group was really inspiring and fruitful. Many opportunities were identified. It also became evident that for entrepreneurs it is very hard getting a clear overview of all the different opportunities and having access to info and details about them. Therefore, the organization Circulair Friesland and the De Friese Doorlopers group - in the person of Erik Peelen, Junior Project Assistant - worked together to elaborate "TRIAS Aqua" factsheet. This factsheet collects and presents a selection of key available opportunities to reduce water consumption, reuse rainwater, and reuse wastewater/grey water. The 'inspirational' TRIAS Aqua factsheet provides entrepreneurs with a useful set of info and links to start implementing a more circular and sustainable approach to water consumption.

Now, the Factsheet is only available in Dutch. We hope to develop soon an English version.

Erik Peelen - Junior Project Assistant
Lucia Tomassini - Project Leader

SLIM MET WATER IN DE GASTVRIJHEIDSECTOR " TRIAS AQUA "

Van oudsher hebben we in Nederland water in overvloed. Door klimaatverandering neemt wereldwijd de waterschaarste toe en ook in Nederland krijgen we steeds meer te maken met droogte. Terwijl we tegelijkertijd met zijn allen steeds meer drinkwater gaan gebruiken. Het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van drinkwater vraagt veel energie. Daarbij raakt de bodem waaruit we grondwater winnen steeds meer vervuild waardoor we water meer moet zuiveren. Samen moeten we slim omgaan met water om nu en in de toekomst voldoende, schoon en betaalbaar drinkwater te houden.

Voor ondernemers in de gastvrijheidssector is het zeker relevant naar water ge- en verbruik te kijken. Nu is water nog goedkoop, maar in de toekomst zullen de kosten en regelgeving rond drinkwater toenemen. Daarnaast hebben gasten in toenemende mate waarde aan bewust en duurzaam. Recreanten en toeristen willen thuis en op vakantie hun voetafdruk vermindern.

Circulair omgaan met water is een mooie kans om jouw bedrijf en duurzame ambities zichtbaar en tastbaar te maken wat bijdraagt aan het imago van jouw bedrijf. Er bestaan al veel systemen en mogelijkheden. Graag willen we inspireren door enkele concrete mogelijkheden en toepassingen overzichtelijk bij elkaar te zetten.

WEETJES EN FEITJES

We gebruiken gemiddeld 120 liter drinkwater per dag

We gebruiken zo:

- o 50 liter per douchebeurt
- o 35 liter voor het doorspoelen van het toilet
- o 15 liter voor het wassen van kleding
- o 19 liter voor drink- en kookwater

Op vakantie ligt ons verbruik vaak nog wat hoger doordat we gebruik maken van het zwembad en vaak wat water en langer douchen of in bad gaan.

We onderscheiden over het algemeen bij huishoudelijk gebruik drie soorten water. Het huishoudelijk gebruik komt overeen met gebruik in:

- o **ROOD WATER**: afkomstig van douche, bad, wasbak, wasmachine en airconditioning (70%)
- o **ZWART WATER**: afkomstig van koken en toilet (30%)
- o **BLAUW WATER**: afkomstig van neerslag

TRIAS AQUA:

In de circulaire economie streven we naar een veerkrachtige, inclusieve en leefbare samenleving. Daarbij is het streven te sluiten en van 'verbruiken' naar 'duurzame gebruiken' te gaan. Met het model van Mij Waterfabriek kan je aan de hand van drie elementen heel slagvaardig in je eigen bedrijf aan de slag met meer circulair omgaan met water: de TRIAS AQUA.

1. **BESPAREN VAN WATER**: vermindern van watergebruik door waterbesparende maatregelen en gedragsverandering.
  2. **GEBUIKEN VAN REGENWATER**: opvangen en opslaan van hemelwater om te gebruiken.
  3. **HERGEBRUIK VAN AFVALWATER**: hergebruiken van grijs water, onder andere afkomstig van douche en wasmachine.
- Het is wettelijk toegestaan regenwater en grijs water te hergebruiken voor toilet, wasmachine en tuin bewateren.

Illustraties door Studio Van Beek

SLIM MET WATER IN DE GASTVRIJHEIDSECTOR " TRIAS AQUA "

1. BESPAREN VAN WATER

Onder water besparen verstaan we, verschillende maatregelen om zo min mogelijk water te gebruiken. Dit kan door waterbesparende maatregelen voorzieningen en door bewustwording en gedragsverandering.

Het loont om gasten op ludieke en aantrekkelijke wijze aan te zetten tot minder watergebruik. Dit kan door attenties op mogelijkheden om watergebruik te vermindern. Of ludieke acties als #douchelief of een bucketchallenge. Lat het om een dag door te brengen met 5 liter water.

- Waterbesparende kranen en douches (die zeker afhangt niet meer op confort inleveren)
- Leiding Verscaler
- Meten is weten. Douchemeter Asphiro
- Waterloze urinoirs
- Ludiek watergebruik: plassen en wassen.
- Hoge efficiëntie apparaten: vaatwasser, wasmachine gebruiken in verblijfsaccommodaties
- Hoge efficiëntie apparaten specifiek voor de horeca.

2. GEBUIKEN VAN REGENWATER

Onder het gebruiken van regenwater verstaan we de manieren waarop hemelwater opvangen en opslaan om vervolgens in het bedrijf te kunnen gebruiken: regenwatersystemen.

Opvangsystemen met beperkte capaciteit, vooral interessant voor kleinschalige toepassingen en zichtbaarheid en bewustwording naar gasten.

- Regenwatercistern
- Regenwatersysteem Ekorain | Regenwaterexpert
- Regenwatersysteem RM | Regenwater.com
- Regenwatersysteem Business | Mij Waterfabriek

- Regenfont
- Rainblock
- Regenput

3. HERGEBRUIK VAN AFVALWATER

Onder water hergebruik verstaan we de manieren waarop we (grijs) afvalwater zuiveren en hergebruiken: grijs water recycling systemen en/of IBA-systemen: individuele behandeling van afvalwater

- Regen circulatie douche: Uptall shower
- Recycle systeem: Hydroloop
- Grijs watersysteem HOME Ecopro
- Grijs watersysteem CEP
- Scheiding bij de bron: recyclen water, energie en grondstoffen.
- Decentrale zuivering van afvalwater met een IBA met hergebruik van het afvalwater: samenwerking Akanova en Mij Waterfabriek
- Waterzuivering met gebruik van helofytenfilter

Illustraties door Studio Van Beek

SLIM MET WATER IN DE GASTVRIJHEIDSECTOR " TRIAS AQUA "

MEER INFO, INSPIRERENDE VOORBEELDEN, REGELINGEN EN ONDERSTEUNING:

- Ludieke actie om uw gasten aan te zetten tot minder watergebruik #Doucheleef
- Breder kijken dan toepassingen en systemen door klimaatadaptief ontwerpen
- Interessante kijk op anders omgaan met water Aquaponics systeem
- Infiltratiesystemen voor infiltreren van regenwater
  - Hydroblob
  - Wadi

- Veel gemeenten kennen regelingen om slim om te gaan met regenwater te situeren zoals Leeuwarden. Check de mogelijkheden in uw gemeente.
- In de handleidingen van Green Key (keurmerk voor duurzame bedrijven in de gastvrijheidssector) staan per bedrijfgroep verschillende namen en toepassingen met bijbehorende reducties voor watermaatregelen.
- Meer weten over circulaire economie in Friesland (Circulair Friesland)
- Meer weten over innoveren, ondernemerschap en (transitie) regelingen (Ynbusiness)
- Meer weten over ontwikkelingen en kennis rond watertechnologie (Water Alliance)

- Gaag op maat advies voor jouw bedijtsituatie
- o Hydraloop
- o Min waterfabriek
- o CEP

Marjan Soepboer
Sectorspecialist Recreatie & Toerisme Ynbusiness
& secretaris Toerisme Alliantie Friesland
06-21625681 | marjansoepboer@ynbusiness.nl

Hanneke Scheerik
Circulaire Leads Gastvrijheidssector
Circulair Friesland
06-27270769 | hanneke.scheerik@circulairfriesland.nl

Erik Peelen
Professorship of Sustainability in Hospitality and Tourism
at NHL Stenden University
Junior Project Assistant Circular Hospitality "De Friese Doorlopers"
06-14817072 | erik.peelen@nhlstenden.com

Illustraties door Studio Van Beek

4.7.3 Pilot Project with Tourism Friesland Alliance (TAF): *Closing the loop for Coffee Ground & Orange Peels upcycling* (Aug - Dec 2021)

Projectvoorstel:

Vervolg van het KIEM hbo project *Circular Hospitality in Friesland - De Friese Doorlopers*.

NHL Stenden Hotel management School, Academy of International Hospitality research

21 mei 2021

Introductie

De transitie naar de circulaire economie is een belangrijk punt in de internationale (EU), nationale (Nederland) en lokale (Friesland) agenda. Deze transitie is essentieel voor de toerisme en brede gastvrijheid sector. Veel Friese horecaondernemingen zijn geïnteresseerd in oplossingen als het gaat om afval reductie, recycelen en het upcyclen van restmaterialen.

Een aantal bedrijven zijn hier al actief mee bezig. In de Friese horecasector is er uitzonderlijk veel behoefte voor a) het upcyclen van sinaasappelschillen, en koffiedik; en b) praktische oplossingen als het gaat om het verminderen van watergebruik, regenwater verzameling en kansen op het gebied van het hergebruiken van grijs water. Deze twee behoeftes zijn zorgvuldig geïdentificeerd door het KIEM HBO project: "Circular Hospitality in Friesland" gerund door het NHL Stenden Lectoraat van Sustainability in Hospitality and Tourism onder projectleiderschap van Lucia Tomassini.

Hieronder wordt per geïdentificeerde behoefte aangegeven wat al gedaan is tijdens het Friese Doorlopers KIEM HBO project en wat gedaan zal worden in het hier voorgestelde vervolgproject. We starten met "Koffiedik en Sinaasappelschillen pilot interventie" en bespreken daarna "Grijs water hergebruik en water consumptie vermindering".

Koffiedik en Sinaasappelschillen pilot interventie

Veel horecaondernemers produceren afval van zowel koffiedik als sinaasappelschillen, dit betekent dat een groot deel hiervan dagelijks bij het afval beland.

Wat is er al gedaan?

In het Friese Doorlopers KIEM HBO project, zijn er verschillende focusgroepen georganiseerd waaronder een focusgroep bijeenkomst met als onderwerp het upcyclen van koffiedik en sinaasappelschillen. Het doel van deze bijeenkomsten is het vergroten van kennis voor horecaondernemers, door experts en sprekers over de beste praktijken, en mogelijke scenario's. 20 verschillende ondernemers namen deel aan de bijeenkomst, en waren geïnteresseerd in het vervolg van deze focusgroep. De focusgroep was een groot succes, en eindigde met het verlangen en de wens om een interventie te starten rondom het upcyclen van koffiedik en sinaasappelschillen in Friesland. Ook zijn we in contact gekomen met een aantal mogelijke stakeholders die met ons mee willen werken aan dit project: van de lokale Jumbo in Burgum om de sinaasappelschillen keten te sluiten, tot lokale boeren die geïnteresseerd zijn koffiedik te gebruiken als compost.

4.8 Solutions designed by the *Future Proof Hospitality Minor* students (Module 2 & Module 3 academic year 2020/2021)

M2 Design Challenge n. 1 Coffee Ground & Orange Peels Upcycling (5 groups)

COFFEE GROUND PAINT
Traditional and biological paint!

THE IDEA

PEOPLE, PLANET & PROFIT

- People** - Learn about upcycle
- Planet** - Less waste - Biological paint
- Profit** - This idea is non-profitable

FINANCIAL

- Financial** - labour costs - 100 paperbags around 25 euro
- Marketing** - drawing contest

Pro's

- Can be provided to many schools and institutions in the area
- Can be provided as a present for children in the restaurant
- No transport costs

Group 5
SOLUTION FOR ORANGE PEELS

O' peel candy
MULTI-PURPOSE O' PEEL CANDY

THE IDEA

THREE LEVELS OF SUSTAINABILITY
PEOPLE PLANET and PROFIT

- PEOPLE**
  - Organic - involves a new guest's experience
  - They can purchase a bag of painted orange peels to take the experience home
- PLANET**
  - The amount of waste of the restaurant is reduced
  - The environment will be less harmed
- PROFIT**
  - Introduce a new look on the menu-card
  - Sell the candies (orange peels) as gift

PRO'S

- Multi-purpose
- Left over can be used for biscuits or cakes
- Good for animal welfare

FINANCIAL

- 200 grams = 200 mg
- 10 pieces of candy
- to make the 3 pieces of candy

M2 Design Challenge n. 2 Grey Water Reuse & Water Consumption Reduction (5 groups)

M2 Design Challenge n. 3 A Plastic-free Welcome Package for Friesland (5 groups)

M3 Design Challenge n. 3 A Plastic-free Welcome Package for Friesland (3 groups)

4.9 Solutions designed by students *Event Management Course* (1st Semester Academic year 2020/2021)

Design Challenge

A novel storytelling for Friesland
(1 group)

4.10 Student Master Thesis on *Circular Economy in Hospitality*
(MA International Hospitality and Service Management 2020/2021)

